

Dieses Werk wurde Ihnen durch die Universitätsbibliothek Rostock zum Download bereitgestellt.

Für Fragen und Hinweise wenden Sie sich bitte an: digibib.ub@uni-rostock.de

Johann Christian Wernsdorf

**Devs Imperator E Sacris Profanisqve Literis Breviter Demonstratvs : Programma
Die Festo S. Michaelis A. R. S. MDCCCLIX In Academia Ivlia Carolina P. P**

Helmstadii: Typis Vidvae P. D. Schnorrii, [1759?]

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn861923332>

Druck Freier Zugang

70

282

Fa - 1092 (70)

- 1) Differatatio in qua iurat Iesu Degressus de Duximus Schone. Ioh. Godofred. Capmynus
 Ropano
 2) Bon. Fried. Meraviglios de Paschale ducitorum in bello aduersus canu
 Anthonino exercitatu
 nitas suscepto
 3) M. Leon. Ioh. Godofred. Vnigen commen
 latio de 272 - 242 regnante rege veterum et speciam mōrem
 4) Ioh. Christoff. Meraviglios de Paschale ducitorum in bello aduersus canu
 ratoris exercitatu
 tis per eorum segmenta
 breviter demonstratus
 5) Ioh. Christoff. Meraviglios de Paschale pacifera
 6) Ioh. Fried. Wender Differatatio de voca
 nione esse praeceps a patre ad manus medi
 aborium. sub N. T. in salutem gen
 tium aequa ac fiducia et 1418 explicatur
 7) M. Sam. Ioh. Christoff. Lampert de
 obligatione ad martyrium
 8) Ioh. Fried. Telekin Oratione de Reformatione
 ore primo Lutheri
 9) Carl Gottlieb. Ellerli Oratione anniversaria in Spiritum Sanctum Sacram
 turia qua memoria Religiosis form
 ue in August. Imp. Confessione
 10) 15 XXX reitatae reprovanda
 11) Era Ioh. Fried. Ellerli De lunctione Abgarum epistola
 parabola ex curiae quae esse galandina Abramam Gottweil Jork
 no brum exterminauit
 12) Ioh. Andre. Ulrich. Exercitatio de fide quam
 nonnulli frumenti naturali
 13) Gottlieb Josephus Winkel Orationem
 lunctionem et Tentationem facere Chri
 stianum et Theologum nullum erudit
 um examini submetit
 14) Ioh. Christoff. Zachar. Stadnicki Sicutu
 mis de virtute verbi Jam in his
 ea an moralis
 15) Georg. Lind. Gronii Belagiani
 Siftematica delineatio

1 16
 2 17
 3 18
 4 19
 5 20
 6 21
 7 22
 8 23
 9 24
 10 25
 11 26
 12 27
 13 28
 14 29
 15 30

- 24) Joh Ernest Schubert de uno ex Tri-
 nitate refutatio
 25) Joh Ernest Schubert de operatione popolorum festium religiosis chris-
 tianae fidei originariorum
 26) Joh. Ioh. Lud. Specht de fide miraculosa
 27) Joh. Job Roentkens de Granthoro Etchita scriptorum Graecorum de Latini
 28) Joh. Ioseph Harder de febribus Toulou Theologia
 prae dicantis inter gentes Evangelium
 successus ad Rom. 10. 8, 9
 29) Hermannus Ellerer de vestigio
 religionis patriarchalis inter gentes
 sub V. T. et quodcumque a deo laus ad com-
 memorationem Israelitanum in Aegypto
 30) Fried. August Rongheb Theologie
 mensa de terrae motu
 31) Philip. Lud. Brueck de sententia ami-
 corum Jobi ad delegenda primordia
 salvi cultus.
 32) Joh. Phil. Bruttelius de Phala. 88
 Timonis Dervi atque humor Dei
 33) Philip. Iac. Handwerck paraphras-
 sis Epistolae Petri
 34) Wernerus Niermeyer de Euso xpo
 vix fine decoro etibili hominis Christiani
 35) Samuel Ellerupna de origine gene-
 sis humana
 36) Sig. Iac. Barungarten de Hebreas
 et affixibus Oxensis Linguis de
 Graeca etenim
- 37) Christ. Gottlob Kallide de exper-
 ientia fine apititiae et universitate
 fidei
 38) Joh. Bern. Lontinger de hu-
 mane fidei originariorum
 39) M. Jo. Christ. Jaenickken Prologu-
 ea novo peermine argumentu
 mathematice et philosophica retracta
 40) Joh. Capp. Horren de transitus ha-
 bitatuum per mare rubrum Dei
 miraculo ad exp. in diversa eisdem
 41) Joh. Godofr. Roeter de ludis flumen
 in O. T. commemorative
 42) D. Sam. Weronfeller Theologie
 spiritusq. in mundo in flum. flum.
 Divisio
 43) Colle. Bened. Hoffmannus de arca orationis
 Christianorum imperatoris obitu
 44) J. J. H. T. G. de crucis hemeris
 45) Joh. Fried. Lippoldi doctrinae de tantu legi
 46) Laurent. Albert Giese de profunditate rene-
 rationis orationis
 47) Jo. Henr. Carstens de usu ceremoniarum in ecclesia
 48) St. Paul. Lud. Carstens de summa quam
 Deo semper debemus reverentia
 49) Henr. Jo. Carstens de xpo et aliis etiam
 50) Art. Christ. Schubert de matrimonio conficien-
 tiorum et episcopis Evangelicorum de periculis
 et abrogatis
 51) Joh. Benedictus Carporinus de periculis Evangelicorum
 et Episcoporum non levem abrogatis
 52) Jo. Henr. Richter de sermone donorum ministrorum
 Extraordinariorum ex Ord. Paul. Schol. 1213 onto
 Diuersi Christ. Sacrae de veneratione non sacramentis
 Deinde sacrae a superiori Creditoris

DEVS
IMPERATOR
E SACRIS PROFANISQVE LITERIS
BREVITER DEMONSTRATVS

PROGRAMMA
DIE FESTO S. MICHAELIS

A. R. S. CIC 19 CCLIX
IN ACADEMIA IVLIA CAROLINA
P. P.

AVCTORE
IO. CHRISTIANO WERNSDORFIO

ELOQV' ET POES' P' P' O
ACADEMIAE IVL' CAROL' H' T' PRORECTOR
ET ORD' PHIL' DECANO

HELMSTADII
TYPIS VIDVAE P' D' SCHNORRII
ACAD' TYPOGR

16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52

ДЕЯНИЯ
ИМПЕРАТОРЯ

САКРИФИЦИАЛЬНЫЕ ЛИТЕРАТУРЫ
БРЕВИАРИЙ ДЕМОНСТРАТИВНЫЙ

ПРОГРАММА

ДИРЕКТИВЫ СОМОЧАЙПИ

А. А. СИСИСЕВИ

САНКТ-ПЕТЕРБУРГ

9. 9.

АВТОРОВЕ

CHRISTIANO HERMANNOTUS IO.

САНКТ-ПЕТЕРБУРГ

САНКТ-ПЕТЕРБУРГ

АННАЛЫ ДЕСЯТЫЕ

САНКТ-ПЕТЕРБУРГ

§. I

Premit adhuc Germaniam internecini belli calamitas, plurimasque eius regiones aut uastitate exhausit, aut terrore consternauit. Exercitus numerosi, et quantos aetas nostra non uidit, hinc inde infestis concurrunt signis, tantamque moliuntur stragem, ut, quamquam plurimum humani sanguinis tot cruentissimis proeliis iam profusum est, multo plus tamen mox profundendum uideatur. Atque nos quidem magno super metu liberati sumus, cum hostilis exercitus, qui cœruncibus nostris imminebat, et uastitatem hisce terris minabatur, fractis cito uiribus pulsus fugatusque est. Ex alia tamen parte nouum obiici periculum uisum est, ex aliorum hostium incursu, qui propius admoueri nostris finibus cooperant. In tanto igitur armorum ubique circumsonantium terrore, ad sacram ueluti ancoram configimus, et huius diei, qui S. Michaeli facer est, religione admoniti, *Deum Sebaoth*, Deum exercitum, adoramus, in cuius numine omne rerum nostrarum praesidium colloccemus. Hic enim summus rerum arbiter eo ipse nomine in sacris literis se appellauit, ut ostenderet, se esse, qui fata

16
17
18
19
5
20
6
21
7
22
8
23
9
40
10
75
11
27
12
28
13
79
50
14
46
15
51

IV

gentium summo unius imperio moderetur, qui robur exercitibus addat, qui hostes prosternat, victoriam largiatur.

§. II

Deum habere summum bellorum armorumque arbitrium, non solum sacrarum literarum oraculis, sed etiam profanarum gentium opinione et ritibus comprobatur, maxime Romanorum. Ab his enim nomen Imperatoris mutuamur, quod Ioui suo, quasi auctori et praefidi virtutis bellicae, tribuebant, eoque hebraicum Sebaoth percommode putamus exprimi. Hoc autem uocabulum Romani cum insigni honoris significatione tribuebant ducibus exercituum, siue Praetoribus, qui imperium belli, suis auspiciis gerendi, a populo accepissent, iis maxime qui, rebus magnis bello gestis, numerum hostium insignem ceciderant. a) Numerum quidem hostium caesorum, quo quis nomen Imperatoris mereretur, legibus definitum fuisse, innuunt DIO CASSIUS, b) et CICERO, c) is tamen quantus fuerit, nusquam diserte memoratur. Quamquam enim APPIANVS d) scribit, sua aetate nemini eam appellationem obtigisse, nisi caesis hostium decem millibus, hoc tamen nihil aliud declarat, quam sua aetate priuatis hominibus istum honorem difficilis rariusque concessum esse. Nam stante adhuc re publica liberalius frequentiusqne honor iste decretus est, et, si non legis alicuius observatione, certe ex consuetudine, quae increbuerat, Imperator salutatus, qui mille aut duo millia hostium occidisset. e) Sub Principibus Augustis autem, quod apud eos solos auspicia erant,

a) CICERO ad Att. X. ep. 20:	CASAVEONVS ad Sueton. Iul. cap. 76
Magnum numerum hostium occidimus: castella munitissima cepimus: Imperatores appellati sumus. Luculent de uaria Imperatoris significatione agit	b) Lib. XXXVII
c) Philippica XIV. cap. 5
d) De bell. civil. lib. II. p. 455
e) CICERO I. 6

rant, rarissime aliquis eo honore exornatus, ipsi potius, quoties bella uel auspiciis uel ductu suo prospere confe-
cissent, Imperatoris nomen assumserunt. Caesar Augu-
stus id uocabulum quibusdam concessit, Tiberius Iunio
Blaeso, Proconsili Africae, postremum. f) Ceterum
Imperatoris praenomen, quod Principes Romani, Julio
Caesare, qui primus assumxit, auctore, g) usurparunt, ni-
hil aliud quam summi imperii et regiae potestatis nomen
fuit.

§. III

Hoc igitur Imperatoris elogium, quo omnis gloria
militaris continetur, Romani ipsi tribuerunt Ioui suo, ut
summum uirtutis bellicae praesidem, uictoriarumque effecto-
rem, praedicarent. Nam in ipso Capitolio inter cellam
Iouis ac Mineruae dedicatum, cognomine Imperatoris,
coluerunt. Caussam et occasionem eius dedicandi t. li-
vius hanc commemorat: h) T. Quintius (Cincinnatus)
semel acie uictor, binis castris hostium, nouem oppidis ui ca-
ptis, Praeneste in deditonem accepto, Romanam reuertit, tri-
umphansque signum Praeneste deuictum Iouis Imperatoris in
Capitolium tulit. Dedicatum est inter cellam Iouis et Miner-
uae, tabulaque sub eo fixa, monumentum rerum gestarum,
bis ferme incisa literis fuit: Iupiter atque Divi omnes hoc de-
derunt, ut T. Quintius Dictator oppidanouem caperet. Cum
Praenestinum fuisse simulacrum Iouis Imperatoris, et a
T. Quintio Cincinnato aduectum, livius memoret, e*cero*
contra plane alia prodit, i) idque ait a T. Quintio
Flaminio e Macedonia allatum, et in Capitolio, terrestri
Iouis domicilio, positum. Quo in manifesto dissensu au-
ctorum

f) TACITVS Annal. III. 74. h) Lib. VI. cap. 20. Conf.

VELLEI PAT. II. 125

PLINIVS Paneg. cap. 5, 4

g) SVETON. in Iul. cap. 76

i) In Verrem lib. IV. 57

16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52

VI

etorum placet omaino coniectura ^{lipsii, k)} qui, quod simulacrum illud T. Quintii nomine inscriptum et dedicatum fuerit, haud alio addito cognomine, inde¹, putat, dubitationem inter Romanos de uero dedicationis auctore ortam, ut aliis ad Cincinnatum, alias ad Flaminium traheret. Pro Liuio tamen facit ^p VICTOR, qui in regione VI Capitolii signum Iouis Imperatoris Praeneste deuictum ponit. Ceterum CICERO ^{l)} tria in orbe terrarum signa Iouis Imperatoris fuisse memorat, unum illud Macedonicum, aut Praenestinum, in Capitolio Romano dedicatum, alterum in Ponti ore et angustiis, tertium quod Syracusis fuerit, pulcherrime factum, et a Verre Praetore ablatum. Eodem loco summoner CICERO, quem Romani Iouem Imperatorem uocent, Graecos ^{'Ogeio} nominare. Quod merito interpretibus mirum uisum est, cum Romanum uocabulum Graeco plane non respondeat. ^{'Ogeios} enim auctorem bonorum uentorum significat. Crederem mendum scripturae subesse, legendumque putarem ^{Ageio}, Martium uel bellicosum, quo nomine ab Epirotis cultus est, teste PLUTARCHO, ^{m)} nisi ARRIANVS ⁿ⁾ fanum Iouis Vrui eodem loco, quo CICERO, nempe in angustissimo ore Ponti, per quod in Propontidem labitur, collocaret. Commodae interpretationis uestigia insequitur MANVTIVS, ^{o)} qui Iouem ^{'Ogeio} eundem esse dicit ac ^{'Ageio}, terminalem, seu finium praesidem. Sed eo inuenio minus feliciter uitetur ad cruendam rationem, qua Romani Iouem Vrium interpretati sint Imperatorem. Ait enim: qui terminis praeest, imperare, et arcere finitos ab iniuria uidetur. Non enim praecesset, nisi imperandi ius haberet. Rectius

k) Not. ad Plin. Paneg. cap. 5

12. Tom. I. Geogr. min. Gracc.

l) l. c

10' HUDSON

m) In uita Pyrrhi

o) Notis ad Cicer. l. c

n) In peripl. ponti Euxini, pag.

mea sententia sic statuitur: Iupiter *Ovḡos*, seu terminalis, non solum finibus tuendis et seruandis, sed etiam promouendis amplificandisque praeest. Iam qui, hostibus insigni clade afflicti, prouinciam imperio Romano adiecerat, eiusque adeo prorogauerat fines, summo omnium iure Imperator appellabatur. Iupiter igitur *Ovḡos* idem est ac Imperator. Eadem fere significatione Iupiter *Στρατός*, seu Militaris, in Ponto cultus est, ut *PLINIVS*, p) et *APPIANVS* q) testantur.

§. IV

Taceo alia Iouis cognomina, quibus ei summam armorum et uictoriarum potestatem tribuerunt Romani, ut sunt Victoris, Vltoris, Statoris, Conseruatoris et alia. His enim nominibus et aedes statuasque Romae consecratae habuit, et in numis signatus adhuc extat. Neque frequenti commemoratione Fortunae et Genii populi Romani, Genii Imperatoris, et Exercituum, Romani significarunt aliud, quam in tuendo imperio magnisque rebus gerendis, uerari praecipuam aliquam Numinis uim et potestatem. Lares etiam colebant urbanos et hostilios, quorum tutela et urbem seruari et hostes arceri existimabant. r) Praecipue autem, quomodo omnem rei bellicae successum ad Deos retulerint Romani, ex ipsorum Imperatorum officio et auctoritate patet. Solus Imperator in exercitu habebat auspicia, nihilque omnino rerum gerendarum, nisi iis rite administratis, suscipiebat, quibus scilicet experiebatur, an coepta Dii comprobarent. Quod autem imperium et ius auspiciorum iussu et auctoritate populi habebat, simul habere secum Deos populi Romani tutelares credebatur, qui, quemadmodum imperio Ro-

p) Lib. XVI. cap. 44
q) In Mithridatico

r) FESTVS POMPEIVS in Ho-
fili Lares. TURNEEVVS Aduers.
lib. 29. cap. 13.

16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

VIII

mano firmatatem, ita suis rebus gerendis successum largi-
rentur. Itaque quod Imperator bellum Deorum auspiciis
administrabat, illi veluti ipsi gerere credebantur. Neque
raro Imperatores, prius, quam in hostem mouerent, aci-
eque decernerent, Ioui ante omnia sacra facere solebant,
ut Deorum veluti religione armati, hostes suos fortius
prostigarent, sibique, ut LIVIVS loquitur, s) felix pugna
esset, et matura ex hostibus uictoria. Viētis praelio hosti-
bus Ioui Victori ab Imperatore arma et spolia hostium
cremata t); triumphans autem Imperator, curru Capito-
lium inuenctus, lauream triumphalem in sinu Louis Capito-
lini deponebat, u) ut ostenderet, omnem uictoriae glori-
am beneficio Louis et auxilio deberit.

¶. V

Relinquimus paganis, diuinioris sapientiae experti-
bus, errores et lufus superstitionis suae, quibus, incerti,
quo nomine diuinum bellorum arbitrium exprimerent,
mox Fortunam imperii, Genium populi et exercituum,
et Lares hostilios, mox Iouem Imperatorem uel Martem
celebrarunt. Eodem tamen errore insistam sibi persuasio-
nem declararunt, non uirtuti prudentiaeque humanae, sed
summae Dei prouidentiae et potestati tribuendum, quic-
quid bello et militia rei geritur. Multo autem luculentius
sacrae literae summi Dei potestatem Imperatoriam decla-
rant. Hunc enim, ostendunt, castra Hebraeorum in colu-
mina nubis, quasi ducem exercitus, praeshire, expugnatio-
nem deditioñemque terrae Chananaeae, et deinceps omnia
populi sacri cum externis gentibus bella, nutu imperio-
que suo moderari. Hunc esse praedicant, qui uictoriam
et pacem largiatur, quibus uelit, qui arcus perfringat, de-
truncet hastas, currus igne cremet. x) Cuius rei uel docu-
mentis

s) Lib. XXVII. 47

Annal. II. 26

t) LIVIVS X. 29

x) Psalym. XLVI. 10.

u) LIPSIUS Excurs. ad Tacit.

mentis uel exemplis adeo plenae sunt sacrae paginæ, ut pluribus eam approbare testimoniis, superiuacua in re notissima opera futura sit. Ex his tamen, consultum putamus, unum alteriusque locum primarium, ubi Deus Imperatorem se uerbo factoque demonstrat, decerpere, eumque idoneis obseruationibus, ad explanationem argumenti, illustrare. Nolo immorari excutiendo testimonio auctoris librorum Maccabaicorum, qui exercitui Iudei Maccabaei, aduersus Lysiam proficiscentis, apparuisse equitem falba ornatum ueste, aureumque iaculum vibrantem, copiasque eduxisse contra hostes, et ad caedendos fugandosque eos animum et robur addidisse, memorat. y) Verius multo illustriusque uisum est, quod obtigit Iosuae, diuinarum auctoritate literarum comprobatum. Qui castris ad Hierichuntem positis, dum consilia de optima urbis capienda ratione agitat, animaduertit hominem sibi ex aduerso stantem, strictum gladium manus tenentem. Ad quem accedens, nosterne es, inquit, an hostium? At ille: Ego Dux exercitus Iebouae nunc uenio. Tum Iosua pronus ad terram accidit, Ducemque illum uenerabundus adorat, et, iubente eo, calceos detrahit de pedibus, quod locum eum audit sacram esse. z)

§. VI

Virum, Iosuae apparentem, plerique interpretes Pontificii statuunt fuisse angelum creatum, sigillatim Michaelm Archangelum, quod ille Princeps gentis Iudeorum, Dan. X, 13 uocatur, eoque loco uti solent ad cultum angelorum religiosum demonstrandum. a) Pontificiis hac in re succinit 10. CLERICVS, qui ministrum Dei seu legatum

y) 2. Maccab. XI. 8

z) Ios V. 13. seqq.

a) CORNELIVS A LAPIDE
comment ad h. l. BELLARMI-
NVS de sanct. beat. J. I. c. 13.

B

16
17
18
19
5
20
6
21
7
22
8
23
9
40
10
24
11
25
12
26
13
27
14
28
15
29
16
30
17
31
18

X

gatum apparuisse, honoremque ei a Iosua exhibitum ciuillem fuisse existimat. Sed luculenta ipse hic locus argumenta suppeditat, quibus approbetur, ipsum Filium Dei se conspiciendum Iosuae praebuisse, forma humana, suo tempore assumenda. Talis enim saepius apparuit cum aliis, tum Abrahamo in primis, Gen. XVIII, 1 seqq. Vbi quidem uiri ad Abrahamum uenientes dicuntur אָנָּן, atque ex iis unus nomen יהוָה et אָדָּן accipit, ut filium Dei hunc fuisse intelligatur. At uir, quem Iosua uidet, וְאֵל dicitur, excellentiore uocabulo. Hoc enim uirum illustrem, eximium, et honoratum, שָׁרֵךְ autem hominem quemicunque denotat. b) Atque hic ipse uir deinceps appellatur Ιωσαήλ Ios. VI, 2, ut Θεού Θεωπόνος apparuisse significetur. Amplius diuinitas uiri apparentis confirmatur ipso, quo se appellat, nomine Principis exercitus Iehouae. Nam exercitus Dei cum multitudo angelorum perinde, ac populus Israeliticus, dicatur, Princeps eius esse non potest, nisi coeli terraque dominus, cui uniuersa rerum natura pareat. Dicit enim se uenire, ut auxilietur populo Israelitico, promittitque, se traditurum Hierichuntem in manus Iosuae, Cap. VI, 2. Quod sane opus non angeli creati est, sed ipsius Dei, illiusque adeo Angeli, qui expulsorum se gentes profanas pre Israelitis promiserat, et cui inest nomen Dei. Exod. XXIII, 20, 21. Denique uero cultus huic uiro exhibetur diuinus et religiosus. Iosua enim, uiso auditoque eo, prosternit se ad terram uenerabundus, paratumque se declarat, ad audiendum obtemperandumque, si qua Dominus sibi imperaturus sit. Quae quidem omnia IO. CLERICVS ad honorem uiuem et uerba publica, quam ad cultum religiosum, referre mauult, ita uero isthaec extenuat praeter meritum

b) Quae diuersa horum uocabulorum significatio haud obscu-

re intelligitur ex P. XXII, 7
XLIX, 3

meritum, ut hypothesi suae inferuiat. Iosua enim, qui summus Dux et Princeps populi Israelitici, auctoritate diuina constitutus, nemini obsequium debebat, nisi Deo, nec alium poterat. Dominum suum agnoscere, aut cuiuspiam seruum se profiteri, nisi Dei, cuius iussu populus in terram Chananaeam erat perducendus. Accedit, locum eum, quo eueniebat uisum, declarari sanctum, Iosuae que imperari detractionem calceorum, ad declarandam reverentiam praesentis Dei. Quamquam enim BELLARMINVS contendit, praesentia Angeli locum illum sacram fuisse, ut inde sanctus diceretur, nusquam tamen sacrae literae docent, sanctitatem loci esse ab Angelo. Sed loca dicuntur sancta, quae uel religione cultus diuini, uel singulari Dei praesentis manifestatione consecrata sunt. Hinc sacrarium uocabatur, in quo colebatur Deus sequi praesentem exhibebat, et corpora Christianorum dicuntur templa sancta, quod in iis habitat Spiritus Sanctus. c) Calcei autem detractio ritus est uenerationis summo Numini exhibenda, idque oppido patet ex consimili loco Exod. III, 5, ubi Deus Abrahami, Mosi apparens in ardentie rubo, eum suos ponere calceos iubet, quod staret in loco sancto. Hunc ritum, si IVSTINO credimus, d) a Mose gentiles mutuati sunt. Certe nudis incedere pedibus cum plurimis in sacris usitatum fuit, tum maxime in iis, quae Nudipedalia uocabantur, ut eruditii obseruant. e)

§. VII

Virum igitur, qui conspectus est a Iosua, diuinam fuisse personam, allatis haec tenus argumentis satis approbari uidetur. Qua autem de cauſa uidendum se praebat, et quid afferat negotii, ipſe habitu affatuque suo declarat.

B 2

Nam

c) 1 Cor. III, 16, 17

d) Apol. II

e) BALDVINVS de calceo antiquo,

cap. 23. CASAVRONVS ad

Saeton. Aug. 6. 100. BRAKEN-

BORCHIUS ad Sil. III, 28

XII

Nam apparet strictum ensim manu tenens. Quo quidem armatus alias uifus est Angelus Dei, ad uim eius in exsequendis Dei iussis, et infligenda hominibus calamitate, demonstrandam. Nam Balaam, ad impediendum eius iter, stricto gladio obuiam iit, f) et a Dauide medius inter coelum et terram uifus est, cum peste adficeret Israelitas, ob censem populi superbe actum. g) Hic uero strictus gladius in manu Viri, Iosuae apparentis, signum est militiae, pro Israelitis subeundae, eoque non poenae diuinatus infligendae, sed auxilii diuini minister et nuntius declaratur. Milites enim haud raro in sacris literis ita describuntur, ut sint ii, qui gladium stringunt. h) Iosua etiam, ut primum eum uirum conspicit, militem esse opinatur, et, nosterne es, inquit, an hostium? Amplioris autem dignitatis, quam militem, se esse, ipse mox declarat: *Ego sum Dux exercitus Iehouse.* Nomen יְהוָה, quod usurpat, alias quemcunque principem et potentem uirum, qui dignitate et imperio in alios gaudet, denotare solet, et subinde regibus aequiparatur. i) Quando uero ei uocabulo apponitur אַנְשֵׁׂׂה, tum significat copiarum ducem, neque eum inferiorem ordinum ductorem, sed summum, qui uniuerso exercitu cum imperio praesit. Hoc enim nomine Phichol, Siffera, Abner, aliique summi copiarum duces in sacris literis appellantur. k) Cum summo igitur Duce exercitus diuini loquitur Iosua, quem propterea οἱ LXX recte interpretati sunt Ἀρχιστρατηγος δυναμεως της Κυριου

§. VIII

Hic autem exercitus, cuius Imperator apparet Iosuae, cum dicatur esse Dei, intelligitur, Deum habere exercitum

f) Num. XXII, 23, seqq

i) 1 Sam. XXII, 2. Hos. III, 4.

g) 1 Cbron. XXI, 16

k) Gen. XXI, 22. Iud. IV, 2.

h) Iud. VIII, 10. XX, 2

Sam. XIV, 50

exercitum, cuius ipse dominus sit, cui summa cum maiestatis et potentiae suae manifestatione impereret, quem uel auspicio uel ductu suo regat, per quem denique consilia sua, promissiones et poenas exsequatur. Et diuersa eius sunt genera, diuersaeque naturae, pro immenso summi Dei imperio. Quibuscumque enim rebus maiestatem, uim et potentiam suam in humano genere uel gubernando uel puniendo demonstrat, illae dicuntur exercitus Dei. Praecipue hoc loco intelligitur populus Israeliticus, quem ipse Deus suum exercitum nominat, l) et in columna nubis et ignis praecedens, ex Aegypto per tot rerum discrimina et per infestas multorum hostium acies deduxerat in terram Chananaeam. Alius autem exercitus, cui Deus Imperator praest, in sacris literis uocatur **צָבָא הַשְׁמִינִי**, isque dupli significatione dicitur. Primo enim sic uocantur uirtutes et effectus rerum naturalium, in coelo et aere, quod a praepotente huius uniuersi arbitrio sapienter colligatae inter se, et perpetua ueluti lege ordinatae, summi Dei prouidentiae quasi militant, eiusque uoluntati et consiliis exsequendis inferuiunt. m) Cuius generis sunt omnia sidera, tempestates, procellae, grandines, tonitra, et alia, quae quod iussu Dei fiunt, et hominum uel utilitati uel exitio seruiunt, hinc Dei mandata exequi dicuntur. n) Quali ratione etiam gentilis poeta, **PAPINIVS STAVIVS,**^{*)} fulmen descripsit:

Volat ignea moles

Sacra Dei mandata ferens.

Deinde sic vocatur Angelorum multitudo, o) qui et exercitus Dei dicuntur. p) Hi una cum rerum naturalium uirtutibus uno exercitus coelestis nomine uidentur compre-

l) *Exod. VII, 4.*

n) *Psalm. CXLVIII, 8.*

m) *Gen. II, 1. Psalm. XXXIII, 6.*

*) *Theb. III, u. 320*

6. *CXLVIII, 2, seqq. Nehem.*

o) *i Reg. XXII, 19. Luc. II, 13.*

IX, 6

p) *Gen. XXXII, 2, 3.*

16
17
18
19
5
20
6
21
7
22
8
9
10
11
23
12
13
14
15

XIV

prehendi, quod Angelorum opera et ministerium haud raro in excitandis et dirigendis iis, iessu Dei, ueratur. Hic enim est, qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos ignem flammantem. q) Propterea corpora coelestia, eorumque uirtutes, subinde ponuntur pro angelis, et contra angelis tribuitur, quod eorum opera, sed proxime uiribus rerum naturalium, effectum est, ut multa sacrae Scripturae loca docent. Certe nomine stellarum, ut hoc utar, appellantur angelii, r) et profanarum gentium opinio eo deflexit, ut singula sidera haberent pro Diis, quibus imperaret summus Iupiter. Sic enim Arcturus, coeleste sidus, apud PLAVTVM, s) de se et reliquis sideribus:

Qui est Imperator Diuum atque hominum Iupiter,

Is nos per urbes alium alia disparsat.

Ceterum, quod ipsorum Angelorum certi sunt ordines et principatus, ita ut inter eos memorentur Gevor, nungantes, aexor uas egypti, t) hinc Deus, summus rerum omnium arbiter, sit oportet, qui Imperatorem exercitus diuini se nominet, idemque cum ducem et auxiliatorem populi Israelitici se profiteatur, coeli terraecque et uniuersae naturae potestatem habeat, necesse est

§, IX

Auxilium Iosuae promittit Imperator diuinus, quod addit: עֲתַח בָּנִי, nunc ueni. Nam uenire uel descendere Deus dicitur, quando magnarum rerum opera patraturus est, ad homines uel clade affligendos, uel afficiendos beneficio. u) Quam autem rem gerendam, et quale auxilium promittat, ex ipso, quo se appellauerat ante, nomine, Ducis exercitus Iehouae, intelligitur. Quod enim exercitus Dei dicuntur cum populus Israeliticus, tum Angelorum copiae, et rerum coelestium aetherearumque

q) Ps. CIV, 4

r) Iob. XXXVIII, 7

s) In Prol. Rudentis

t) Coloss. I, 16

u) Ps. L, 3. Ex. XIX, 16, seq.

Nehem. IX, 13

rumque virtutes, hinc Deus ita se suppeditas laturum: Iosuae promittit, ut non solum ipse exercitui Israelitico praeiens dux adsit, et bella eius aduersus gentes Chananaeas auspicio ductuque suo gerat, sed etiam, ut omnem copiarum coelestium exercitum cum populo Israelitico militare iubeat, eiisque vi et labore hostes ubique prosterat atque profligeret. Quibus rebus intelligitur, triplicem esse rationem, qua Deus Imperatorem exercitum se praestet: primam nimis, ubi Deus exercitum ipse ducit, atque uel imperio suo, uel consiliis salubribus inspiratis, omnem rem bellicam moderatur: alteram, quando Deus rerum naturalium causas atque euentu sic ordinat atque disponit, ut uictoriam adiuuent, hostibus exitium importent: denique eam, qua Angelorum quasi auxiliares copias adiungit, aut arcana quadam ui militum animos confirmat, hostibus pauorem incutit. §. X.

Ductus exercituum diuinum nullum illustrius exemplum est, quam cum Deus populum Israeliticum, in columna nubila et ardente praecedens, per mare rubrum, et uictas regiones, et per hostes infestos in terram Chananaeam duxit. Quam rem quidem, multis iam declaratam literis, nunc non uberior exponimus, sed tantum similia huic exempla comparamus, quae profana suppeditat historia, quod his aeque ac sacris literis Deum Imperatorem demonstratum damus. Igitur duo Imperatores Graeca ostendit historia, quibus ardens columna dux nocturni itineris fuisse dicitur, Thrasybulum et Timoleontem. Ille, cum triginta tyranni seruitute oppressas tenerent Athenas, cum paucis suorum Phylen, quod est castellum in Attica munitissimum, confugerat. Ibi auctis cum tempore opibus mille et ducentos profugos noctu per auia ad hostium castra improuiso deduxit, illaque

XVI

isque fusis Piraceum cepit, et Munychiam muniuit. x)
HIC CLEMENS ALEXANDRINVS, ubi ostendit, multa
 Imperatoriae uirtutis documenta Graecos accepisse a Mo-
 se, y) refert inter alia, Thrasybulo per auia eunti colu-
 mnam uiae ducem extitisse, et nocte illuni hibernoque
 caelo ignem praecedentem deduxisse incolumes, et defe-
 cisse iuxta Munychiam, ubi nunc est ara Luciferae. Quod
 quidem factum antiquiores, qui ea de expeditione retule-
 runt, scriptores **XENOPHON**, **DIODORVS**, **NEPOS**,
 ignorant, sed ob insignem **CLEMENTIS** eruditionem, mul-
 tifariamque lectionem, quin a teste idoneo rem acceperit,
 haud dubitamus. Inde autem demonstrat credibilia debe-
 re fieri Graecis, quae Moses memoret, et praepotentis
 Dei iusu fieri potuisse, ut columna ignea Ebraeos noctu
 praecedenter. Nee dissimilis fuit fortuna Timoleontis.
 Qui cum dux electus esset earum copiarum, quas Corin-
 thi Syracusanis, ad opem contra Dionysium tyrannum fe-
 rendam, mittere decreuerant, noctuque profectus e portu
 cum decem nauibus uento secundo nauigaret, tum coe-
 lumn subito supra nauem findi, indeque fax ignea proce-
 dere uisa est, quae cursum comitata nauigantium, in eam-
 que partem delata est, qua maxime nautae Italiam uersus
 cursum dirigebant. Haec **PLVTARCHVS**. z) Quae qui-
 dem quantum absint a magnitudine miraculi columnae
 igneae, populum Israeliticum praecedentis, per se patet,
 nec tamen, si uera sunt, sine lumine Dei facta uidentur,
 cuius praecipua in fatis et conuersionibus gentium cura et
 prouidentia uersatur. Neo indignum animaduersione est,
 coelestes eiusmodi duces exercituum memorari in expedi-
 tionibus gentium, iniusta tyrannide oppressarum. In mi-
 rabilibus rebus, quas Deus in longissimo populi Iudaici
 itinere

x) CORN. NEP. in Tibr. 2. y) Strom. lib. I, p. m. 348. oib.
 DIOD. sic. biblioth. lib. XIV z) In vita Timoleonis

XVII

itinere ductu suo effecit, sine dubio eminet transitus Isra-
elitarum per mare Erythraeum. Ut enim boni Imperato-
ris est, exercitu suo expeditum et tutum ab hostium in-
cursibus iter praestare, ita maxime Dei uis Imperatoria in
his angustiis et praesentissimo periculo populi apparuit.
Quod miraculum ut facilius Graecis persuadeat IOSE-
PHVS, comparat ei similem Alexandri M^o expeditionem,
cui per oram maritimam Pamphyiae contendenti, quod
alia uia non pateret, liberum aperuerit transitum mare
Pamphylium, quod Deus eo quasi instrumento uti uolue-
rit destruendi Persarum imperii. a) Et fatetur quidem
PLVTARCHVS, b) celeritatem, qua Alexander oram Pam-
phyiae peragrarit, multis historicis materiali inflandi
augendique eam rem praebuisse, ut diuina quadam fortu-
na id mare cessisse Alexandro existimarent; ipse tamen,
prouocans ad epistolas Alexandri, nihil hic prodigiosi af-
firmat euenisce. Quod apertius declarat STRABO. c)
Nam, teste eo, apud Phaselidem, urbem Lyciae mariti-
mam, mons Climax, Pamphylio imminens mari, angu-
stam euntibus semitam relinquit, quoties mare tranquil-
lum est; at quum aestus incubuit, fluctibus operitur. Ale-
xander autem morae impatiens, antequam defluerent un-
dæ, profectus est. Itaque euenit, ut totum diem militi-
bus per incerta uada enitendum esset, aqua ad umbilicum
ferme pertingente. Enimuero rem sic nude enarratam
mirabiliorem efficit, quod alii scriptores addunt, flantes
continuis diebus Austros, qui mare in litus propellentes
uiarum angustias altis oppleuerant paludibus, cessasse ad-
uentante Alexandro, subitoque exortum Aquilonem un-
das reieciisse in mare, et Macedonibus transitum aperi-
fe.

a) JOSEPHVS Ant. Iud. lib. II, b) In vita Alexandri cap. 6
sub finem
c) Lib. XIV

C

XVIII

se. d) Rem totam fide ueterum plenius exposuit 10.
FREINSHEMIVS, e) IOSEPHI autem memoratam de ea
sententiam critico examinauit iudicio P. BAYLIUS. f)

§. XI

Deus etiam, testantibus sacrae historiae monumen-
tis, uel alloquio suo, uel per uates bella suscipienda iubet
et dirigit, ad proelium committendum hortatur, animos-
que confirmat, uirtutem quorundam heroicam singulari-
instinctu excitat, rerum agendarum rationes, imo straté-
gemata praescribit, iisque omnibus Imperatorem et Du-
cem exercituum se praebet. Quae quidem facta Dei ueri
ignorant gentiles, praedicant tamen in rebus magnis ge-
rendis instinctum quandam Deorum, Fortunam aliquam
diuinam, et uim occultam, quae tempora rei bene geren-
dae ministret, uirtutem animis et fiduciam insinuet, mo-
nitus denique Deorum arcanos, uoces ex occulto missas,
et formarum insolitarum apparitiones, quibus de immi-
nente periculo, et rebus strenue gerendis monebantur. g)
Quarum rerum occasione apud Romanos sigillatim Dea
Moneta et Aius Locutius coli coepit. Alia eiusdem gene-
ris euenta breuitatis causa praetereo. Transeo potius ad
aliam Imperatoriae Dei potestatis partem, in alio exerci-
tus diuini genere spectatam, quando Deus coeli aërisque
mutationes, et tempestatum uicissitudines ita euenire iu-
bet, ut uictoriā exercitui proelianti, perniciem hosti,
afferant. Quibus in rebus saepe praesentissima Dei auxili-
antis uis apparuit, ut multa sacrae et profanae historiae
exempla docent, e quibus unum alterumque delibabi-
mus. Iosua reges Amorraeorum persequente, et exorato
Deo,

d) ARRIAN I, 8, 8. EVSTATHI-

v s in Dionys. u. 865

e) Supplēm. ad Curtium lib. II,

sap. 11

f) Diction. artic. Phaselis

g) CICERO de diuin. I, 45. OVI-

DIVS Fast. VI, 183. LIVIVS

lib. V, 50. SVETON' Iul. 32

Deo, Sol restat et Luna, ut protracto longius die spatium ei detur ad profligandos delendosque hostes, iisdemque iam fugientibus Deus ingentes de coelo lapides deiicit, ut plures iectu grandinis, quam ferro Israelitarum, pereant. h) Sic etiam Debora uates opinio suo praedicat, i) de coelo pugnatum esse contra Sisaram, et ipsa sidera suis e curriculis cum eo dimicasse. Citeriorum temporum historia, in Romanorum Imperatorum bellis duo maxime illustria exercitus coelo adiuti exempla exhibet. M[·] Aurel. Antonini, bellum contra Quados et Marcomannos gerentis, exercitus, cum circumuentus ab hostibus, locorum angustiis non minus, quam siti et omnium rerum inopia, premeretur, insperato diuinoque auxilio liberatus est, coorta subito ingenti tempestate, quae ut hostes cadentibus undique fulminibus disiecit, ita Romanos effuso imbre recreauit. Dissentiunt quidem scriptores ueteres, cui meritum tanti beneficii tribuant, cum gentiles incantationibus quorundam magicis, uel virtutibus ipsius Imperatoris, Christiani autem precibus Christianorum militum legionis XII adscribant. k) Quorum relationes curatius expenderunt e recentioribus HERMITSIVS, l) et IO[·] CLERICVS. m) Hoc tamen omnes fatentur et praedicant, diuinitus hanc immissam fuisse tempestatem, qua Romani praefentissimo erepti periculo, ingenti cum clade suorum hostium, fuerint. Altera huic similis, et Dei auxilio effecta, uictoria fuit Theodosii M[·] cum Eugenio tyranno ad Aquileiam congressi. Vbi cum anceps diu pugna fuisse, Theodosius precibus ad Deum fuisis impetrasse memoratur, ut pro eo ipsum coelum militaret,

C 2

litaret,

h) Iof. X, 10, seqq

DIANVS de VI Conf. Hon. u.

i) Iud. X, 20

348

k) EVSEB. R[·] E[·] lib. V, cap. 5.
XIPHIL. LXXII. CAPITO-
LINVS in Marco, 17. CLAV-

l) In diatr. de leg. Fulm.

m) In hist. eccles. ad (an. 374,
p. 74)

16
17
18
19
5
20
6
21
7
22
8
9
10
11
12
13
14
15

XX

litaret, et irruente subito uehementi turbine spicula hostium in auctores suos retorquerentur. n) Quae uictoria tam admirabilis uisa est poetae CLAVDIANO, ut magnifice de ea uersibus hisce, AVGVSTINO etiam laudatis, o) caneret: p)

*O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
Aeolus armatos hiemes, cui militat aether,
Et coniurati ueniunt ad classica uenti.:*

§. XII

Denique uero cum Angelorum multitudo praecipue pertineat ad exercitum Dei, horum maxime militia Deus potestate Imperatoriam exercet. Nam eo imperante uel duodecim legiones angelorum sibi auxilio mitti posse, si opus sit, ipse Sanctissimus Seruator affirmat. *) Et quamquam Angeli, ut πνευματα λειτουργια, piis praecipue et Deum metuentibus in subsidium mitti, q) eosque quasi vallo circummunire et defendere dicuntur, r) hos tamen Deus etiam ad bellorum uictoriarumque auxilium, exercitusque terrestres uel iuuandos uel delendos, misisse memoratur. Sanacheribo, Assyria rege, immanni exercitu totam Iudeam inundante, ipsique Hierosolymae ultimum minitante exitium, Deus, Ezechiae regis precibus placatus, angelum suum in castra Assyriorum immisit, isque CLXXXV millia hominum una nocte interfecit. s) Cladis

- n) Multorum scriptorum testimonia hac de uictoria conges-
fit BARTHIVS ad Claud. III
Conf. Hon. p. 509
o) De Ciuit. Dei, lib. V, 26
p) De III Conf. Hon. u. 96

- *) Matth. XXVI, 53
q) Ebr. I, 14
r) Ps. XXXIV, 8
s) 2 Reg. XIX, 35. Ies. XXXVII,
 85

Cladis tam insignis, a Rege orbis Asiatici potentissimo acceptae, fama exiguis regionum finibus contineri non potuit, sed latissime per orbem diuulgata est, unde et **HERODOTVS** eam historiae suae inseruit, t) sed uarie depravatam. Quamquam enim Sanacheribum ipsum nominat, ramen, quod ei eodem tempore cum Aegyptiis bellum fuisse fama cognouerat, confusis personis et regionibus, pro Iudea Aegyptum ponit, pro Ezechia Sethonem, regem Aegypti eundemque sacerdotem Vulcani, cladis autem Assyriorum hoc genus memorat, ut dicat, effusam noctu in hostes innumeram vim agrestium murium pharetras, arcuum chordas, habenasque scutorum corrosisse, hostesque sic armis exutos, multis etiam amissis, coactos esse postero die in fugam se coniicere. In hoc tamen conuenit cum sacro scriptore, quod memorat, Sethonem Regem et sacerdotem, sub quo Ezechias Rex aequa ac Iesaias uates later, precibus contra Sanacheribum se tutatum, et cladem Assyriis non armis, sed ope Dei, auxilium pollicentis, importatam esse. u) Magni exercitus, ad pugnam instructi, specie Angelorum multitudinem, contra Syrorum copias sibi auxilio missam, conspicit Elisaeus uates, x) et ministro suo non animaduertente, apertis demum huius oculis, plenum equis et curribus igneis circa se montem demonstrat. Curruum enim et equorum, e quibus pugnabatur, praecipuus usus in ueterum gentium bellis fuit, isque modus instruendae aciei antiquissimus et heroicus a **DIONYSIO HALICARN.** uocatur, y) Angeli autem ea forma et specie apparere solent,

C 3

t) *In Euterpe*

x) 2 *Reg. VI*, 16, 17

u) *Conf. IO. CONR. BITERI-*

y) *Antiquit. Rom. VII. Conf.*

cvs in antiqu. bibl. V. T. p.

FEITHIVS in antiquit. Hem.

381. IO. CLERICVS *Comment.*

IV, u

ad 2 Reg. XVIII. 21

XXII

solent, qua operis mandati et ministerii ab se obeundi natura intelligatur. Itaque et poetae ueteres, ubi Deos miscere se proeliis, et opitulari suis memorant, eos e curribus pugnantes sustunt. Hinc IVVENALIS de poetis. 2)

*Magnae mentis opus, nec de lode paranda
Attonitae, currus et equos faciesque Deorum
Adspicere, et qualis Rutulum confundat Erynnis.*

Quibus uersibus maxime ad librum X et XI Aeneidos Virgiliana respicit. Plena autem sunt poetarum fabulae Deorum, inter homines et pro hominibus pugnantium, dimicationibus, quas cum imperio et nutu Iouis permitti et gubernari dicunt, sane huic Imperatoriam in reliquos Deos potestatem tribuunt. a) Hunc etiam uirtutem uiris addere et demere, b) uictoriamque largiri his, eripere aliis, prout uoluerit, fatentur. c) Neque minus ad hanc partem diuinae potentiae refero, quando species insolitae pugnantibus uisae, sonitusque incerti auditu memorantur, quibus aut animus additus pugnantibus, aut terror hostibus iniectus. Deum effecisse, ut Syri noctu curruum equorumque strepitum, et magni aduentantis exercitus sonitum audirent, subitoque terrore perculsi se in fugam darent, scriptor sacer memorat. d) E profana Romano-rum historia ut pauca decerpam, bello Latinorum, cum A. Posthumius Dictator proelio dimicaret, in Romania acie Castor et Pollux ex equis pugnare uisi sunt, et CICERO, haec memorans, addit, saepe in proeliis Faunorum uoces

2) *Sat. VII, 66*

a) *Vid. HOMERVIS Iliad. VIII et VIRG' Aen. X*

b) *HOM. Il. XVII, 177. XX, 242*

c) *HOM. Il. XI, 318. 321*
d) *z Reg. VII, 6, 7*

ces exauditas, saepe uisus esse formas Deorum. e) Hannibalem autem, cum ad urbem Romanam, oppugnaturus eam, castra admouisset, mox quibusdam perterritum uisus recessisse ferunt. Quam ob eaussam Deus Rediculus a Romanis coli coepit, eique fanum extra portam Capenam, ex quo loco redierat Hannibal, consecratum est. f) Haec quidem et similia, quae ab historicis passim produntur, non omnia uana esse, sed quaedam diuinæ in populis gubernandis seruandasque prouidentiae documenta, haud temere iudicamus.

§. XIII.

Multo plura Imperatoriae Dei potestatis testimonia ex historiae ueteris monumentis repetere, eaque ipsa, quae breuiter exposuimus, explicare latius possemus, nisi spatiis exclusi inquis angustius haec disputare cogemur. Interim illud maxime illustre diuinæ apparitionis uisum, quod Iosuae obtigit, sufficiat, quo de Imperatoris Dei sapientia et ualentissima uirtute, auxilioque eius, his trepidis afflictisque temporibus, implorando moneamur. Deus enim cum, Ducem et Imperatorem se professus, rem exercitus Israelitici se gesturum, et Hierichuntrem traditurum in manus Iosuae, promittit, omne rei bellicae arbitrium sibi uindicat, et summum auxilium subsidiumpque in rebus dubiis a se exspectandum esse docet. Itaque monemur, ut tanto rerum iam incumbente metu, in fortissimi Dei prouidentia spem fiduciamque nostram defigamus, huic tribuamus uictoriae beneficium, eiusque praesidio salutem, incolumentatem resque omnes nostras tuendas seruandasque committamus. Innumerae enim sunt

e) CICERO de N. D. lib. II, 2. f) POMPFE STVS n. Rediculi.
De diuin. I, 45

16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
1000
1001
1002
1003
1004
1005
1006
1007
1008
1009
1000
1001
1002
1003
1004
1005
1006
1007
1008
1009
1010
1011
1012
1013
1014
1015
1016
1017
1018
1019
1010
1011
1012
1013
1014
1015
1016
1017
1018
1019
1020
1021
1022
1023
1024
1025
1026
1027
1028
1029
1020
1021
1022
1023
1024
1025
1026
1027
1028
1029
1030
1031
1032
1033
1034
1035
1036
1037
1038
1039
1030
1031
1032
1033
1034
1035
1036
1037
1038
1039
1040
1041
1042
1043
1044
1045
1046
1047
1048
1049
1040
1041
1042
1043
1044
1045
1046
1047
1048
1049
1050
1051
1052
1053
1054
1055
1056
1057
1058
1059
1050
1051
1052
1053
1054
1055
1056
1057
1058
1059
1060
1061
1062
1063
1064
1065
1066
1067
1068
1069
1060
1061
1062
1063
1064
1065
1066
1067
1068
1069
1070
1071
1072
1073
1074
1075
1076
1077
1078
1079
1070
1071
1072
1073
1074
1075
1076
1077
1078
1079
1080
1081
1082
1083
1084
1085
1086
1087
1088
1089
1080
1081
1082
1083
1084
1085
1086
1087
1088
1089
1090
1091
1092
1093
1094
1095
1096
1097
1098
1099
1090
1091
1092
1093
1094
1095
1096
1097
1098
1099
1100
1101
1102
1103
1104
1105
1106
1107
1108
1109
1100
1101
1102
1103
1104
1105
1106
1107
1108
1109
1110
1111
1112
1113
1114
1115
1116
1117
1118
1119
1110
1111
1112
1113
1114
1115
1116
1117
1118
1119
1120
1121
1122
1123
1124
1125
1126
1127
1128
1129
1120
1121
1122
1123
1124
1125
1126
1127
1128
1129
1130
1131
1132
1133
1134
1135
1136
1137
1138
1139
1130
1131
1132
1133
1134
1135
1136
1137
1138
1139
1140
1141
1142
1143
1144
1145
1146
1147
1148
1149
1140
1141
1142
1143
1144
1145
1146
1147
1148
1149
1150
1151
1152
1153
1154
1155
1156
1157
1158
1159
1150
1151
1152
1153
1154
1155
1156
1157
1158
1159
1160
1161
1162
1163
1164
1165
1166
1167
1168
1169
1160
1161
1162
1163
1164
1165
1166
1167
1168
1169
1170
1171
1172
1173
1174
1175
1176
1177
1178
1179
1170
1171
1172
1173
1174
1175
1176
1177
1178
1179
1180
1181
1182
1183
1184
1185
1186
1187
1188
1189
1180
1181
1182
1183
1184
1185
1186
1187
1188
1189
1190
1191
1192
1193
1194
1195
1196
1197
1198
1199
1190
1191
1192
1193
1194
1195
1196
1197
1198
1199
1200
1201
1202
1203
1204
1205
1206
1207
1208
1209
1200
1201
1202
1203
1204
1205
1206
1207
1208
1209
1210
1211
1212
1213
1214
1215
1216
1217
1218
1219
1210
1211
1212
1213
1214
1215
1216
1217
1218
1219
1220
1221
1222
1223
1224
1225
1226
1227
1228
1229
1220
1221
1222
1223
1224
1225
1226
1227
1228
1229
1230
1231
1232
1233
1234
1235
1236
1237
1238
1239
1230
1231
1232
1233
1234
1235
1236
1237
1238
1239
1240
1241
1242
1243
1244
1245
1246
1247
1248
1249
1240
1241
1242
1243
1244
1245
1246
1247
1248
1249
1250
1251
1252
1253
1254
1255
1256
1257
1258
1259
1250
1251
1252
1253
1254
1255
1256
1257
1258
1259
1260
1261
1262
1263
1264
1265
1266
1267
1268
1269
1260
1261
1262
1263
1264
1265
1266
1267
1268
1269
1270
1271
1272
1273
1274
1275
1276
1277
1278
1279
1270
1271
1272
1273
1274
1275
1276
1277
1278
1279
1280
1281
1282
1283
1284
1285
1286
1287
1288
1289
1280
1281
1282
1283
1284
1285
1286
1287
1288
1289
1290
1291
1292
1293
1294
1295
1296
1297
1298
1299
1290
1291
1292
1293
1294
1295
1296
1297
1298
1299
1300
1301
1302
1303
1304
1305
1306
1307
1308
1309
1300
1301
1302
1303
1304
1305
1306
1307
1308
1309
1310
1311
1312
1313
1314
1315
1316
1317
1318
1319
1310
1311
1312
1313
1314
1315
1316
1317
1318
1319
1320
1321
1322
1323
1324
1325
1326
1327
1328
1329
1320
1321
1322
1323
1324
1325
1326
1327
1328
1329
1330
1331
1332
1333
1334
1335
1336
1337
1338
1339
1330
1331
1332
1333
1334
1335
1336
1337
1338
1339
1340
1341
1342
1343
1344
1345
1346
1347
1348
1349
1340
1341
1342
1343
1344
1345
1346
1347
1348
1349
1350
1351
1352
1353
1354
1355
1356
1357
1358
1359
1350
1351
1352
1353
1354
1355
1356
1357
1358
1359
1360
1361
1362
1363
1364
1365
1366
1367
1368
1369
1360
1361
1362
1363
1364
1365
1366
1367
1368
1369
1370
1371
1372
1373
1374
1375
1376
1377
1378
1379
1370
1371
1372
1373
1374
1375
1376
1377
1378
1379
1380
1381
1382
1383
1384
1385
1386
1387
1388
1389
1380

XXIV

sunt copiae, quae sub imperio Dei militant, ut, si ei religione et fide conciliati sumus, nihil metuere animo, etiam si contra nos castra fiant, debeamus. g) Idem autem Deus armipotens pacis est arbiter, qui bella placat ad ultimas uique terras, et arcus hastasque militantium perfringit. h) Hunc igitur religiose ueneremur hoc die, qui Michaeli, Imperatori exercituum coelestium, sacer est, atque ut securitatem rebus nostris praestet, uastitatem auertat, bella late grassantia componat, pacemque et tranquillitatem inducat terris, supplices ab eo contemdamus. P. P. In Academia Iulia Carolina,
pridie fest. Mich. A. R. S.

ciclik

a) Ps. XXVII, 3

b) Ps. XLVI, 10

Universitäts
Bibliothek
Rostock

[http://purl.uni-rostock.de
/rosdok/ppn861923332/phys_0029](http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn861923332/phys_0029)

DFG

Universitäts
Bibliothek
Rostock

[http://purl.uni-rostock.de
/rostdok/ppn861923332/phys_0030](http://purl.uni-rostock.de/rostdok/ppn861923332/phys_0030)

DFG

ea ad difficillima quaevis paratissima. Comparebo igit
Praesidi Summe reuerendo obseruantiam quam nullum
erabit declarem, Tibique elegans eruditionis specimen
er, quam ut inexercitatus in scientia quam profiteris
oribus argumentis Te detineam. Faxit Deus ut ex lit
maris magnum in rem publicam sacram redundet emo
c enim Deo, ciuitati Sacrae, litteris, parenti summe re
ibi semper uiues feliciter, quod ex sincero affectu app
eantissimus. Ded. Hal. Sal. d. xvii. Iul. clo 10 cc XXXII.

V MATISSIMO AMICO SVO

S. P. D.

S. DITERICH. OPPON.

rga TE animum, tametsi aliunde iam satis perspectum TI
le sperabam, AMICE AESTVMATISSIME : tamen,
tam pulchra occasione, faciendum mihi putaui, ut no
nento TIBI significarem. Poscere enim a me uidebatur,
cum est, amicitia, ut de felici studiorum TVORVM suc
corbi egregio specimine nunc probando, non in finu so
lce etiam laetarer; quodsi intermitterem, nae, ipse mihi
ter amore isto, quo TE adhuc complexum me esse non
audeo. Noli autem hic a me exspectare laudum TVA
ia. Neque enim is ego sum, qui aliorum laudes pro di
cornare ualeam; neque TE mea commendatione indige
um ingenii, doctrinae atque diligentiae TVAE alios ha
ge illustriores, inter quos non ultimum sibi locum uindi
disputatio, quam propediem defensurus es, bonorum
im ferens certissime. Cuius ita me semper participem
boni superi, ut ego praeclaras hasce eruditionis TVAE
ero magis, quam e consuetudine TIBI gratulor, atque
is affirmo, numquam me esse commissurum, ut meum er
requiri abs TE possit. Vale belissime. Dabam Halae
II, Iul, clo 10 cc XXXII.

HAI-